

Заєць А.П.
*член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор*

Приватна детективна діяльність в Україні і конституційні права людини

Дані тези присвячені розгляду проблемних питань забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина у зв'язку з розробкою і прийняттям у першому читанні проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність».

Актуальність. Приватна детективна діяльність здійснюється на сьогодні в умовах повної правової неврегульованості. Фактичне зайняття такою діяльністю створює умови для порушень конституційних прав і свобод людини і громадянина. Тому надзвичайно важливо не тільки легалізувати приватну детективну діяльність, поставити її під належний контроль держави, але й встановити законодавчі гарантії дотримання конституційних прав і свобод громадян.

Основний текст. Приватна детективна діяльність, яка набула значного поширення в Сполучених Штатах Америки, Великобританії, Франції, Німеччині, Іспанії, Італії, Норвегії, Канаді, Японії, Ізраїлю, Португалії та багатьох інших країнах, в Україні зіштовхується зі значними перепонами по причині практично повної правової неврегульованості, відсутності єдиних підходів до правового визначення її природи, обсягу прав і повноважень приватних детективів, але найбільше – по причині відсутності традицій приватної діяльності у цій сфері, зокрема, і залишків постсоціалістичної етатизації природи будь-якої правохоронної діяльності загалом [1].

На сьогодні приватні детективи, яких в Україні налічується кілька тисяч, діють на підприємницькій правовій основі, а саме в якості суб'єктів підприємницької діяльності. Між тим, унормування приватної детективної діяльності є вкрай необхідним з огляду не тільки на потребу визначення правового статусу приватних детективів, організаційно-правових форм їх діяльності, прав і повноважень, але й з огляду на те, що вони працюють у сфері, яка дуже тісно перетинається з правами людини. Відтак ті аспекти детективної діяльності, які тісно пов'язані зі сферою прав особи і громадянина, потребують особливо детального правового регулювання. Адже правова невизначеність веде до неоднозначного тлумачення прав і повноважень детективів, їх можливостей при виконанні доручень клієнтів.

Не випадково навіть у професійному середовищі немає єдиного розуміння обсягу дозволених детективам дій.

За всю історію незалежної України було зроблено кілька спроб унормувати професійну приватну детективну діяльність. Перша спроба була зроблена в квітні 2000 року, коли народний депутат Ю. Кармазін вніс до Верховної Ради України проект Закону України № 5237 «Про приватну детективну діяльність». Ця спроба виявилась невдалою і проект не обговорювався. В ньому приватна детективна діяльність розглядалась виключно як підприємницька діяльність, а повноваження приватних детективів були досить обмеженими.

Друга спроба була зроблена в квітні 2004 року, коли до Верховної Ради України народними депутатами України В. Кафарським, О. Бандуркою, В. Мойсиком, В. Сіренком, М. Круцем був внесений проект Закону України № 5380 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». Цей проект було знято з розгляду 12 січня 2006 року з огляду на суттєві недоліки, вказані експертними і юридичними службами парламенту, зокрема невідповідності окремих положень проекту щодо характеру детективної діяльності і порядку її здійснення до вимог Конституції України та деяких законодавчих актів. За проектом детективна діяльність часом зводилася до фактичного здійснення дізнання, попереднього слідства, оперативно-розшукової роботи та врешті-решт до охоронних функцій. Недостатньо повно було викладено права і обов'язки приватних детективів (агентств) і клієнтів (замовників). Не було врегульовано питання щодо об'єднання детективних агентств, освітньо-фахових вимог до претендентів на здійснення детективної діяльності, користування детективами спеціальними засобами та зброєю тощо [2]. Альтернативний проект №5380-1, внесений народними депутатами М. Оніщуком, В. Онопенком і Ю. Кармазіним, мав не менш значні вади: не завжди узгоджувався з національним законодавством України, не визначав суті детективної діяльності; в ньому були не чітко сформульовані професійні повноваження детектива. Законопроектом передбачалось створення приватних озброєних правоохоронних структур, що є неприпустимим. Положення законопроекту значною мірою були запозичені із Закону РФ «Про приватну детективну та охоронну діяльність в Російській Федерації», тому не завжди належним чином були узгоджені з чинним законодавством України. Тому як і основний, цей проект не був прийнятий Верховною Радою України 12 січня 2005 року.

На третій сесії V скликання 26 червня 2007 року народним депутатом С. Гусаровим був внесений проект Закону № 3727 «Про приватну детективну діяльність», однак 23 листопада 2007 року цей проект було відкликано.

25 лютого 2008 року на другій сесії VI скликання на-

родним депутатом В. Мойсиком був внесений проект Закону України №2120, який на відміну від попередніх проектів був більш досконалим. На відміну від численних попередніх законопроектів з цього питання, які раніше вносились на розгляд Верховної Ради України, цей законопроект був оцінений більш позитивно як такий, який більшою мірою узгоджується із загальними положеннями та вимогами національного законодавства. Разом з тим, він був не позбавлений низки суттєвих недоліків, зокрема, ним недостатньо повно визначенні кваліфікаційні ознаки приватної детективної діяльності як особливого виду підприємницької діяльності, що вимагає додаткового законодавчого врегулювання [3]. Головна мета діяльності, зазначена у проекті, – забезпечення та захист законних прав та інтересів замовників – виглядала надто декларативно. Однак і цей проект 31 березня 2009 року не отримав необхідної підтримки і був знятий з розгляду.

На цій же сесії вносився ще один аналогічний проект, а саме за №6288 від 12 квітня 2010 року народними депутатами В. Малишевим, В. Мойсиком, В. Олійником, І. Плехим, І. Савченком та іншими, який навіть був рекомендований до прийняття у першому читанні, однак 22 травня 2012 року було відхилено і знято з розгляду. Цей проект також визначав приватну детективну діяльність винятково як вид підприємницької діяльності, що є недостатнім. Не вказувались її особливості, ознаки, які відрізняють її від інших видів підприємницької діяльності, що нівелювало саму необхідність прийняття спеціального закону.

Шоста спроба законодавчого регулювання була зроблена в грудні 2012 року народним депутатом Швецем Віктором Дмитровичем, який вніс на розгляд Верховної Ради України проект Закону України №1093 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». Одна ця спроба не була успішною через низку обставин. Запропоноване законодавче врегулювання порядку створення юридичних осіб, що мають здійснювати приватну детективну діяльність, була піддана критиці правових експертів, зокрема, з боку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, яким цей проект Закону визнано таким, що потребує доопрацювання, зокрема узгодження з вимогами Цивільного кодексу України. Було визнано сумнівним обмеження конкретних замовників детективних (розшукових) послуг, зокрема, учасниками процесу «по цивільних і господарських справах» або сторонами кримінального провадження з боку захисту. Вказувалось, що особа може звернутись до детектива ще до початку процесу у певній цивільній або господарській справі.

Не виглядала доцільною і заборона на звернення до приватного детектива, наприклад, потерпілого. З іншого боку, надання приватним детективам права на пошук, збирання

та фіксацію відомостей в кримінальному провадженні на договірній основі потребувало узгодження з Кримінальним процесуальним кодексом України з огляду на те, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку від сторін кримінального провадження та потерпілого, а фіксування кримінального провадження здійснюється у спеціально встановлених формах [4]. Цей проект, зрештою, 15 травня 2014 року не отримав необхідної підтримки Верховної Ради України.

28 грудня 2015 року народними депутатами М.П. Паламарчуком, А.А. Кожем'якіним, О.П. Продан, А.А. Тетеруком та іншими на розгляд Верховної Ради України поданий новий проект Закону України №3726 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». 19 квітня 2016 року цей проект був прийнятий у першому читанні. На сьогодні він підготовлений до другого читання і пройшов попередню експертизу як у Головному науково-експертному, так і Головному юридичному управління Апарату Верховної Ради, підтриманий профільними комітетами Верховної Ради. Загалом цей проект більш досконалий і більш успішний, аніж попередні численні проекти. Його успішність обумовлена, окрім власних якісних характеристик та набуттям більшого досвіду нормопроєктування у цій сфері розробниками, ще й кращим усвідомленням законодавцями і суспільством загалом потреби у законодавчому визнанні й урегулюванні приватної детективної діяльності. Варто зазначити, що чимало пропозицій до другого читання цього проекту було висловлено науковцями Університету економіки та права «КРОК».

Тим не менше, існує чимало проблем узгодження положень цього проекту Закону з вимогами статті 8 Європейської конвенції з прав людини в частині поваги до особистого і сімейного життя, житла і таємниці листування, відповідних положень статей 30 – 32 Конституції України, конституційної заборони втручання в особисте і сімейне життя особи, заборони збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу.

Потребує такого узгодження з конституційним режимом інформації про особисте та сімейне життя особи з правами і повноваженнями приватних детективів, закріплених у статті 11 проекту 3726, а саме: збирання, фіксування та дослідження відомостей, необхідних для розгляду справ у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві, на договірній основі зі сторонами судового процесу; з'ясування біографічних та інших даних, що характеризують особу, стосовно окремих громадян (за їх письмової згоди) при укладенні ними трудових та інших договорів із замовником (клієнтом) приватних детективних (розшукових) послуг (зайняття в нього відповідної вакантної посади), виявлення їхніх ділових зв'язків, у тому

числі з конкурентами клієнта в регіонах і за кордоном; пошук, збирання та фіксація відомостей у кримінальному провадженні на договірній основі зі стороною кримінального провадження; пошук і збір даних, які можуть бути приводом або підставою для звернення замовником приватних детективних (розшукових) послуг до правоохоронних органів або до суду, з метою захисту законних прав та інтересів такого замовника.

Згідно з вимогами статті 21 Закону України «Про інформацію» конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом [5].

Крім того, заборона на поширення конфіденційної інформації без згоди особи, якої вона стосується, міститься також і у Законі України «Про захист персональних даних» (стаття 14) та Законі України «Про доступ до публічної інформації».

Конституційний Суд України в аспекті тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України визначив, що інформація про особисте та сімейне життя особи є конфіденційною; збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами є втручанням в її особисте та сімейне життя. Таке втручання допускається винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (див. результативну частину Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 р. № 2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України) [6].

Отже, для законного здійснення приватної детективної діяльності чинне законодавство України залишає досить обмежений простір, як правильно зазначено у висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 29 січня 2016 року [7].

У цьому зв'язку слід погодитись з висновком О.Ю. Чередниченка про те, що в нашій країні заборонена не детективна діяльність взагалі, а її елементи. Наприклад, порушення таємниці листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції, яка передається засобами зв'язку або через комп'ютер. З іншого боку, діяльність приватних детективів в Україні є незаконною навіть у тих випадках, коли вона стосується таких невинних речей, як перевірка подружньої вірності або інформації, зазначеної в автобіографії [8]. Для досягнення цієї мети суб'єкти приватної

детективної (розшукової) діяльності надають приватні детективні послуги із застосуванням засобів та методів, що не заборонені чинним законодавством України.

Також цілком обґрунтовано звертається увага на те, що доказова сила інформації, яка одержана приватними детективами, може бути знівельована вимогою закону на отримання письмової або усної згоди на збирання або зберігання такої інформації, оскільки доведення у суді факту, що особа надала усний дозвіл, є досить проблематичним і що таке формулювання може призвести до зловживань приватними детективами своїми повноваженнями [9]. Попри відсутність подібних повноважень і нинішню неврегульованість статусу детективних агентств і приватних детективів детективні агентства на сьогодні абсолютно відкрито пропонують такого роду послуги, як послуги зі збирання та пошуку інформації про фізичних осіб та майно, проведення приватних розслідувань, куди входять: збір інформації про фізичних осіб (реєстрація, паспортні та податкові дані, доходи, транспорт, майно, виїзди за кордон і інше); збір біографічних та інших даних, що характеризують особу [10].

У пункті 6 статті 11 проекту передбачено право приватних детективів на пошук, збирання та фіксацію відомостей у кримінальному провадженні на договірній основі з стороною кримінального провадження. Однак на сьогодні відповідно до статті 222 Кримінально-процесуального кодексу України відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. У необхідних випадках слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу. Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, встановлену законом. Таким чином, ці положення необхідно узгодити між собою. Не випадково при підготовці до другого читання вказане положення проекту було виключене [11].

Законодавче врегулювання приватної детективної діяльності на засадах суворого дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина сприятиме розширенню послуг, що надаються громадянам з питань розшуку зниклого майна, виявлення фактів порушень прав інтелектуальної власності, насамперед незаконного використання товарних знаків, а також рівною мірою надання більш значної допомоги суб'єктам підприємницької діяльності у вивченні фінансового стану позичальників, визначення спроможності реального виконання фінансових зобов'язань, запобіганню ухиленню від сплати заборгованості, а тим самим сприятиме зміцненню засад верховенства права в нашій країні.

Висновки. Враховуючи вимоги Європейської конвенції з прав людини, норми Конституції України щодо дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в сфері недоторканності житла, гарантування таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, заборони збирання, зберігання, використання та поширення інформації про особу без її згоди, мають бути уточнені окремі положення проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», а сама приватна детективна діяльність має здійснюватися у суворій відповідності з принципом верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Більш детально про проблеми правового урегулювання приватної детективної діяльності див.: Швед І.Я. Досвід діяльності охоронних структур (на прикладі України, Росії, США, Китаю та окремих країн ЄС) // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011, №2. – С. 74-82. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvlduvs/2011_2/11shiyaokye.pdf. Соломяна А. Детективна діяльність: особливості запобіжного впливу на злочинність // Кримінально-правові дослідження, 2016. – С.120–123. Електронний ресурс. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4888/Solomjana%20A.V.%20Detektivna%20d%20%D1%96jal'n%D1%96st'.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Мотуз М. Тенденції розвитку приватної детективної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://law.knu.ua/images/abook_file/conf2011_kpp_motuz.pdf. Бугайчук К. Л. Інститут приватних детективів за кордоном: порівняльно-правовий аналіз / К. Л. Бугайчук // Право і безпека. – 2016. – №1 (60). – С. 7-13. І.І. Плохой. Приватна детективна діяльність: чи буде вона? / І.І. Плохой [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/11082/%CF>. Чередниченко О. Ю. Проблемні питання детективної (розшукової) діяльності в Україні, історія розвитку, світовий досвід, ринок приватної детективної (розшукової) діяльності. [Електронний ресурс] / А.О. Чередниченко, О.Ю. Чередниченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 45. – 2014. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
2. Див. висновки Головного науково-експертного і юридичного управління: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=17748
3. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31814
4. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45071
5. Відомості Верховної Ради України.- 1992. – № 48. – Ст. 650.
6. <http://www.ccu.gov.ua/docs/641>.
7. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580.
8. <http://www.viche.info/journal/2885/>
9. Див., напр.: <http://ukr.detective-ua.com/detektivni-poslugi-na-teritori%D1%97-ukra%D1%97ni/>.
10. Див. порівняльну таблицю до другого читання: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580